

Tortuna-Nyby

Utredning inför planerad nybyggnation

Arkeologisk utredning etapp 2

Tortuna-Nyby 2:1
Tortuna socken
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

Maud Emanuelsson

Tortuna-Nyby

Utredning inför planerad nybyggnation

Arkeologisk utredning etapp 2

Tortuna-Nyby 2:1
Tortuna socken
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

Maud Emanuelsson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2019

Samtliga foton av Maud Emanuelsson.

Omslag: Igenläggning av schakt 23. Foto från norr.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 850618 och 850623.

ISBN 978-91-7453-810-6

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Ärendet	6
Natur- och kulturmiljö	6
Metod och genomförande	7
Utredningsresultat	8
Utvärdering	8
Referenser	10
Kart- och arkivmaterial	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11
Bilaga	12
Bilaga 1. Schakttabell	12

Figur 1. Undersökningsplatsens läge markerat med en röd ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheten Tortuna-Nyby 2:1, Västerås kommun (figur 1). Anledningen var en planerad nybyggnation av fem villor. Utredningens syfte var att ta reda på om fornlämningar som inte var kända skulle beröras av den planerade nybyggnationen.

Fältarbetet utfördes den 14–15 augusti 2019. Projektledare var Maud Emanuelsson. Utredningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Västmanlands län. Eftersom det rörde sig om ett mindre markområde bekostades utredningen av Länsstyrelsens kulturmiljöanslag.

Inget av antikvarisk intresse framkom.

Bakgrund

Ärendet

Boeno Stockholm AB har på uppdrag av markägaren planerat nybyggnation för fem villatomter inom berörd fastighet. Både norr och söder om utredningsområdet finns registrerade gravar, och nordväst och väster om finns stensträngar. Av den anledningen beslutade Länsstyrelsen i Västmanlands län att en arkeologisk utredning skulle utföras i syfte att ta reda på om fornlämningar som inte var kända skulle beröras av det planerade arbetsföretaget. Om nyupptäckta fornlämningar påträffades skulle dessa i första hand avgränsas inom utredningsområdet.

Målgruppen för utredningen var främst Länsstyrelsen och Boeno Stockholm AB. För Länsstyrelsens del skulle resultatet vara en del i beslutsunderlaget inför fortsatt tillståndsprövning av ärendet. Utredningen bekostades av Länsstyrelsens kulturmiljöanslag.

Natur- och kulturmiljö

Utredningsområdet var knappt 11 000 m² stort och bestod av planterad granskog belägen på båda sidor om en mindre väg. Terrängen var flack förutom i den södra delen som bestod av en svag norrsluttning.

Närområdet är rikt på fornlämningar, främst från järnålder. 25 meter norr om utredningsområdet finns en rest sten och en rund stensättning (fornlämning Tortuna 25:1–2/L2002:1635 och 1166). Båda härrör sannolikt från äldre järnålder. Nordväst och väster om finns två stensträngar, 50 respektive 200 meter långa (fornlämning Tillberga 146:1–2/L2002:1635 och 2019). Den längre stensträngen är flerradig och upp till 3 meter bred. Stensträngar är svåra att datera, men många av dessa ingår i ett vidsträckt stensträngssystem från äldre järnålder. Ytterligare fem stensättningar finns norr och nordväst om utredningsområdet, av dessa bedöms fyra vara osäkra. 20 meter söder om utredningsområdet finns en rund stensättning (fornlämning Tortuna 126:1/L2002:2493). Drygt 200 meter väster om denna finns två högar, sannolikt från yngre järnålder.

Det kan noteras att den resta stenen Tortuna 25:1 (figur 2) och stensättningarna Tortuna 161:1 och Tortuna 126:1 är belägna mycket nära en fastighetsgräns som går tillbaka till åtminstone 1772 (storskifteskartan). Äldsta skriftliga belägg för Nyby är 1390, *nyaby* (Ortnamnsregistret).

Figur 2. Grav markerad med rest sten, fornlämning Tortuna 25:1/L2002:1635. Stenen är 1,15 meter hög. Foto från söder.

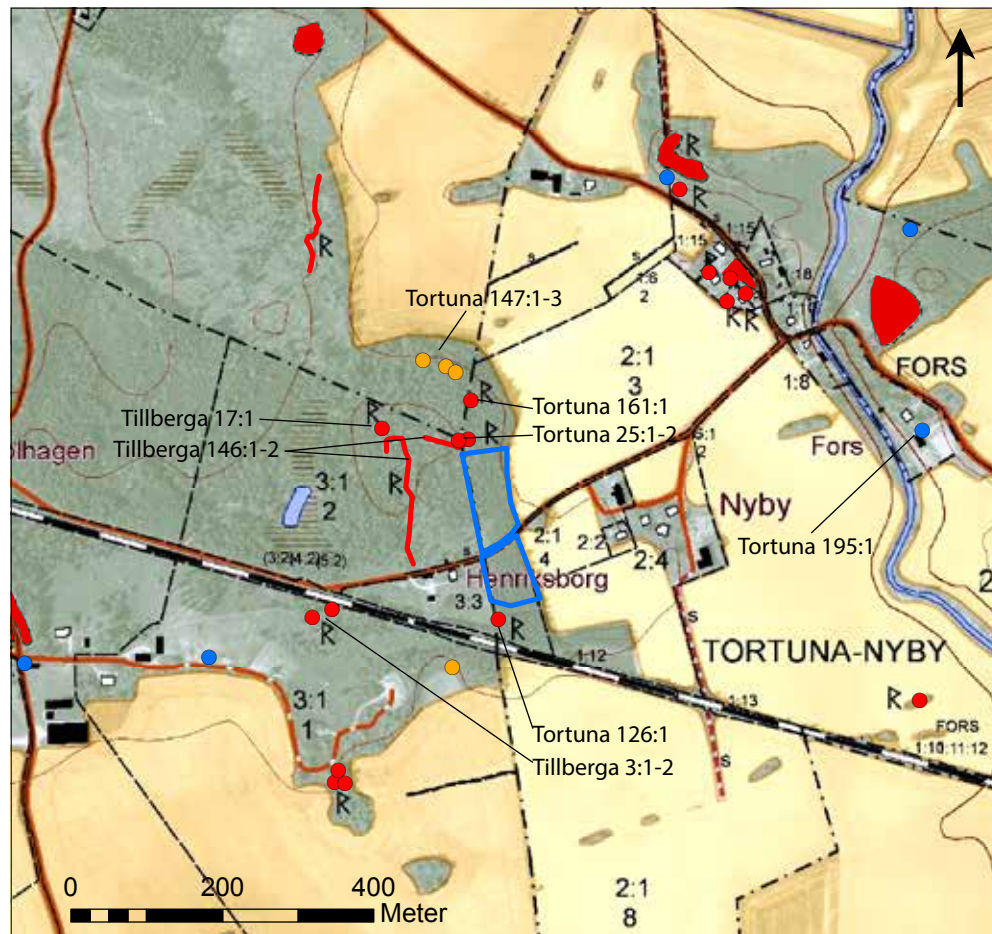
Metod och genomförande

Historiska kartor studerades i syfte att lokalisera bebyggelse, andra lämningar samt tidigare markanvändning.

Inför utredningen besiktades granskogen av markägare och projektledare för att diskutera eventuell gallring av träd. Vid fältnötet enades man om att de ”korridorerna” i skogen som skogsmaskiner använt för tidigare utförd gallring räckte för en traktorgrävare och att sökschakt skulle kunna grävas utifrån dessa samt att enstaka träd vid behov kunde fällas i samband med sökschaktningen. I praktiken var det endast i den norra delens norra halva som det var möjligt att välja var sökschakten skulle grävas. En nedriven telefonledning hindrade traktorgrävaren att komma åt den norra delens södra och sydöstra del. I den södra delen kunde traktorgrävaren endast sökschakta inom ”korridorerna” eftersom granskogen var för tät.

I norr grävdes fler schakt med anledning av närheten till två registrerade gravar och i söder grävdes större schakt av samma anledning. Totalt grävdes 24 schakt med en längd av 3,5 till 13,5 meter och en bredd mellan 1,40 och 3 meter. Djupet varierade mellan 0,25 och 0,40 meter. Sammanlagt öppnades 390 m² vilket motsvarar 4% av utredningsområdet. Schakten återfylldes (figur 3).

Schakten dokumenterades med hjälp av handburen GPS och beskrivning i text. Översiktliga fotografier togs. Inmätningarna redigerades i ArcMap (figur 4–7).

Figur 3. Fastighetskartan kompletterad med lämningar ur Riksantikvarieämbetes kulturmiljöregister. Utredningsområdet är markerat med en blå figur. Rött = fornlämning, orange = möjlig fornlämning, blått = övrig kulturhistorisk lämning. Skala 1:10 000.

Utredningsresultat

Inget av antikvariskt intresse framkom.

Utvärdering

Den arkeologiska utredningen har utförts enligt undersökningsplan.

Figur 4. Schaktplan. Skala 1:2 000.

Figur 5. Översikt mot utredningsområdets norra del. Foto från öster.

Figur 6. Schakt 8. Arbetsbild inom det norra utredningsområdet. Foto från sydväst.

Figur 7. Schakt 18 inom det södra utredningsområdet. Foto från sydväst.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Institutet för språk och fornminnen

Ortnamnsregistret

Lantmäteristyrelsens arkiv

Storskifteskartan 1772, Tortuna socken, Nyby nr 1

Riksantikvarieämbetet

Kulturmiljöregistret

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM19066
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-181-2019, 2019-06-05
<i>Kulturmiljöregistret uppdragsnr:</i>	201900627
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	14–15 augusti 2019
<i>Exploateringsyta:</i>	Cirka 11 000 m ²
<i>Personal:</i>	Camilla Ekblom Maud Emanuelsson (projektledare)
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Västerås
<i>Socken:</i>	Tortuna
<i>Fastighet:</i>	Tortuna-Nyby 2:1
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Fastighetskarta:</i>	66F 1JN Tillberga
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6616716/Y595432
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Beskrivning	Undergrund
1	4,0	1,40	0,35	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
2	5,50	1,40–2,0	0,30	0,15 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
3	5,70	2,80	0,30–0,50	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord. Djupschakt.	Lera
4	13,5	1,40	0,35	0,25 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
5	3,50	1,40	0,35	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
6	7,30	1,40	0,40	0,30 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
7	10,0	1,40	0,45	0,30 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
8	6,20	2,70	0,35	0,25 m brunjord eller äldre odlingsjord. Tegel.	Lera
9	8,0	1,40	0,35	0,25 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
10	7,70	1,40	0,35	0,25 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
11	10,40	1,40	0,40	0,30 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
12	4,60	2,70	0,35	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
13	6,50	1,40	0,45	0,30 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
14	6,70	2,70	0,40	0,30 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera
15	3,50	2,70	0,30	0,25 m brunjord eller äldre odlingsjord. Två block 0,50 m i diam.	Lera
16	11,0	3,40–3,70	0,25	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord. Mkt sten och block.	Sandig morän
17	10,20	3,0	0,25	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord. Viss förekomst av sten och block.	Sandig morän
18	8,80	3,0	0,3	0,20 brunjord eller äldre odlingsjord	Lera
19	11,50	2,30	0,35	0,25 m brunjord eller äldre odlingsjord. Fragment av tegelsten och taktegel.	Lera
20	7,30	2,70	0,25	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord. Mkt sten och block.	Sandig morän
21	8,0	2,70	0,30	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord. Mkt sten och block.	Sandig morän
22	8,40	2,40	0,35	0,25 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera och morän
23	11,60	2,10	0,40–0,60	0,20 m brunjord eller äldre odlingsjord. 0,50 m djup dike tvärs över schaktet delvis fyllt med jord, tegel- och kakelfragment. Två block >1,20 m i diam.	Lera
24	6,50	1,40	0,30–0,50	0,25 m brunjord eller äldre odlingsjord.	Lera